O‘ZBEKISTON BANK SEKTORIDA RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY HOLATI

Xasanov Muhammadlaziz Ikromjon o‘g‘li

SamISI, BI-S-121 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: **Xolmirzaev Elbek Baxtiyorovich**

SamISI, “Bank ishi” kafedrasi o‘qituvchisi

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20410305

Annotatsiya: ushbu maqolada O‘zbekiston bank sektorida raqamlashtirish jarayonlarining zamonaviy holati, rivojlanish tendensiyalari hamda bank xizmatlari samaradorligiga ta’siri tahlil qilingan. Tadqiqot davomida mobil banking, sun’iy intellekt, Big Data, fintech va ochiq bank tizimlari kabi zamonaviy texnologiyalarning bank tizimidagi o‘rni o‘rganilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni joriy etish natijasida operatsion xarajatlarning kamayishi, tranzaksiyalar tezligining oshishi va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatining yaxshilanishi asoslab berilgan. Maqolada O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma’lumotlari asosida bank sektoridagi raqamlashtirish jarayonlari tahlil qilinib, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: bank sektori, raqamlashtirish, raqamli bank, sun’iy intellekt, Big Data, fintech, mobil banking, ochiq bank tizimi, kiberxavfsizlik, operatsion samaradorlik

Abstract: this article analyzes the current state of digitalization in the banking sector of Uzbekistan, its development trends and its impact on banking service efficiency. The role of modern technologies such as mobile banking, artificial intelligence, Big Data, fintech and open banking systems in the banking sector is examined. The study substantiates that the introduction of digital technologies reduces operational costs, increases transaction speed and improves customer service quality. Based on statistical data from the Central Bank of Uzbekistan, the article analyzes the digital transformation processes in the banking sector and develops proposals for solving existing problems.

Keywords: banking sector, digitalization, digital banking, artificial intelligence, Big Data, fintech, mobile banking, open banking, cybersecurity, operational efficiency

Kirish. So‘nggi yillarda global iqtisodiyotda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi barcha sohalar qatori bank tizimiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, tijorat banklarida an’anaviy xizmatlardan raqamli platformalarga o‘tish jarayoni tezlashib, moliyaviy xizmatlar ko‘rsatishning yangi mexanizmlari shakllanmoqda. Mobil banking, internet banking, QR-to‘lovlar, elektron hamyonlar hamda sun’iy intellekt asosidagi tizimlar bank faoliyatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda.

O‘zbekiston Respublikasi bank tizimida ham raqamlashtirish jarayonlari izchil amalga oshirilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining bank tizimini transformatsiya qilishga qaratilgan qarorlari hamda Markaziy bank tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar bank sektorini modernizatsiya qilishda muhim omil bo‘lmoqda. Natijada bank xizmatlari sifati oshib, masofaviy xizmatlar ko‘lami kengaymoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda muomaladagi bank kartalari soni 48 million donadan oshgan bo‘lib, masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni ham sezilarli darajada ko‘paygan. Bu esa aholining raqamli bank xizmatlariga bo‘lgan talabi ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, bank sektorining raqamlashtirilishi yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda kiberxavfsizlik, ma'lumotlarni himoya qilish va malakali IT-mutaxassislar yetishmasligi kabi muammolarni ham yuzaga chiqarmoqda. Shu sababli bank xizmatlarini raqamlashtirish jarayonlarini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston bank sektorida raqamlashtirish jarayonlari jadal rivojlanib, ushbu mavzu mahalliy va xalqaro ilmiy tadqiqotlarda keng yoritilmoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli transformatsiya bank tizimining operatsion samaradorligi, moliyaviy inklyuziya va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini oshirishning asosiy omiliga aylanmoqda.

Ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, sun'iy intellekt, blockchain, Big Data va mobil banking texnologiyalari bank operatsiyalarini avtomatlashtirish, xarajatlarni kamaytirish va tranzaksiyalar xavfsizligini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda. Shu bilan birga, fintech kompaniyalari va open banking tizimlarining rivojlanishi bank xizmatlarini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida statistik tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va iqtisodiy kuzatuv usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik byulletenlari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va ilmiy maqolalardagi ma'lumotlar tahlil qilindi.

Muhokama va natijalar. Bugungi kunda tijorat banklarida raqamlashtirish jarayonlari bir necha muhim yo‘nalishlar asosida amalga oshirilmoqda. Xususan, mobil banking xizmatlarini rivojlantirish bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Mobil ilovalar orqali mijozlar hisob-raqamlarni boshqarish, to‘lovlarni amalga oshirish, kredit va omonat xizmatlaridan masofadan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Natijada bank xizmatlarining tezkorligi va qulayligi oshib bormoqda.

Shuningdek, internet banking tizimlarining kengaytirilishi yuridik va jismoniy shaxslarga bank operatsiyalarini masofadan turib amalga oshirish imkonini bermoqda. Bu esa mijozlarning vaqtini tejash, bank filiallariga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirish hamda operatsion samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

Bank tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ham muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. AI asosidagi tizimlar kredit risklarini baholash, firibgarlik holatlarini aniqlash va mijozlarning moliyaviy xatti-harakatlarini tahlil qilishda keng qo‘llanilmoqda. Bu esa banklarda risklarni samarali boshqarish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Bundan tashqari, Big Data texnologiyalaridan foydalanish orqali banklar katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Natijada mijozlarga individual yondashuv asosida xizmat ko‘rsatish, marketing strategiyalarini takomillashtirish va bank mahsulotlarini optimallashtirish imkoniyatlari yaratilmoqda.

Fintech kompaniyalari bilan hamkorlikni rivojlantirish ham bank sektoridagi raqamli transformatsiyaning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Mazkur hamkorlik asosida elektron to‘lov tizimlari, raqamli hamyonlar va innovatsion moliyaviy xizmatlar jadal rivojlanmoqda. Bu esa bank sektorida raqobat muhitini kuchaytirib, xizmatlar sifatini oshirmoqda.

Shu bilan birga, biometrik autentifikatsiya tizimlarini joriy etish orqali bank xizmatlari xavfsizligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Barmoq izi, Face ID va ovoz orqali identifikatsiya qilish kabi texnologiyalar mijoz ma'lumotlarini himoya qilish va noqonuniy tranzaksiyalarni oldini olishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalarni bank tizimiga keng joriy etish natijasida bank xizmatlarining tezligi, sifati va qulayligi sezilarli darajada oshmoqda. Ayniqsa, mobil ilovalar orqali amalga oshiriladigan tranzaksiyalar sonining yildan-yilga ortib borayotgani raqamli bank xizmatlariga bo‘lgan talabning yuqori ekanligini ko‘rsatadi.

1-jadval

O‘zbekiston bank sektorida raqamlashtirish ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	2021	2022	2023	2024
Bank kartalari soni (mln dona)	30,2	34,1	41,2	48,0
POS-terminallar soni (ming dona)	410	434	458	490
Mobil banking foydalanuvchilari (mln)	11,5	15,8	19,4	24,7
Onlayn tranzaksiyalar ulushi (%)	38	47	56	68

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik byulleteni asosida muallif ishlanmasi.

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinadiki, bank xizmatlarining raqamlashtirilishi natijasida mobil banking foydalanuvchilari va onlayn tranzaksiyalar ulushi keskin oshgan. Bu esa bank xizmatlarining ommalashib borayotganidan dalolat beradi.

Raqamli transformatsiya tijorat banklarida operatsion samaradorlikni oshirishning muhim omiliga aylanmoqda. Avtomatlashtirilgan tizimlar orqali ko‘plab bank operatsiyalarini inson omilisiz amalga oshirish imkoniyati yaratilmoqda. Natijada operatsion xarajatlar kamayib, xizmat ko‘rsatish tezligi oshmoqda.

2-jadval

An’anaviy va raqamli bank xizmatlarining qiyosiy tahlili

Ko‘rsatkich	An’anaviy xizmat	Raqamli xizmat
Xizmat ko‘rsatish vaqti	Uzoq	Tezkor
Mijoz ishtiroki	Filialga tashrif talab etiladi	Masofaviy
Operatsion xarajatlar	Yuqori	Past
Tranzaksiya tezligi	Sekin	Real vaqt rejimida
Xizmat ko‘rsatish rejimi	Ish vaqtida	24/7

McKinsey tadqiqotlariga ko‘ra, raqamli transformatsiya natijasida banklar operatsion xarajatlarni 15–20 foizgacha kamaytirishi mumkin. Shu bilan birga, tranzaksiyalarni qayta ishlash vaqti bir necha soatdan bir necha soniyagacha qisqarmoqda.

Raqamli bank xizmatlari mijozlarga tezkor va qulay xizmat ko‘rsatish imkonini yaratmoqda. Mobil banking, internet banking va elektron to‘lov tizimlari orqali mijozlar bank xizmatlaridan masofadan turib foydalanmoqda. Bu esa xizmat ko‘rsatish sifati va mijozlar qoniqishini oshirmoqda.

Shuningdek, raqamli xizmatlarning rivojlanishi qishloq hududlarida yashovchi aholining bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirib, moliyaviy inklyuziya darajasining oshishiga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, raqamli banklarning rivojlanishi bank sektorida innovatsion xizmatlar ulushining ortishiga va banklar o‘rtasida raqobatning kuchayishiga olib kelmoqda.

Bank xizmatlarini raqamlashtirish bilan bir qatorda kiberxavfsizlik masalalari ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Elektron firibgarlik, phishing, noqonuniy tranzaksiyalar va ma’lumotlar sizib chiqishi bank tizimi uchun asosiy xavflardan biri hisoblanadi.

Shu sababli tijorat banklarida biometrik autentifikatsiya, ko‘p faktorli himoya tizimlari va sun’iy intellekt asosidagi monitoring tizimlarini rivojlantirish zarur hisoblanadi.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston bank sektorida raqamlashtirish jarayonlari izchil rivojlanib bormoqda. Mobil banking, internet banking, sun’iy intellekt va fintech texnologiyalarining joriy etilishi bank xizmatlari samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Natijada bank operatsiyalarining tezligi ortib, xizmat ko‘rsatish sifati yaxshilanmoqda hamda operatsion xarajatlar kamaymoqda.

Shu bilan birga, bank tizimida raqamli transformatsiyani yanada rivojlantirish uchun bir qator muhim chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Xususan, kiberxavfsizlik tizimlarini kuchaytirish, sun’iy intellekt va Big Data texnologiyalarini keng joriy etish hamda fintech kompaniyalari bilan hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, aholining raqamli savodxonligini oshirish va qishloq hududlarida raqamli bank xizmatlarini kengaytirish bank xizmatlari ommabopligini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, bank sektorining raqamlashtirilishi O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi, bank tizimi raqobatbardoshligini oshirish va mijozlarga zamonaviy xizmat ko‘rsatishni ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Амангельдыева О. Цифровизация Узбекистана: от госсервисов до криптоиндустрии // FinTech&Retail Central Asia. – 2025.
2. Мынаев Б., Адилова Х. Что ждет банки Узбекистана в эпоху глобальных трансформаций? // KPMG Uzbekistan. – 2025.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Statistik byulleten. – Toshkent, 2024.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank sektori to‘g‘risida hisobot. – Toshkent, 2024.
5. Арзибоев Р.А. va boshqalar. Платежи, финтех и цифровые валюты: международный опыт и перспективы Узбекистана // Review.uz. – 2021.
6. Bayramova S.M., Sapaev I.B., Niyozov Z., Davlatov U.T. Research security issues in VPN technology // CRC Press. – 2025.
7. Karimova A.M., Tursunov F.M. Совершенствование услуг дистанционного банковского обслуживания // Инновационная экономика. – 2025.
8. Shuhrat S., Shexroz A., Avaz Y. Islom banklarida xatarlarni boshqarish va risk menejmenti // Modern digital technologies in education. – 2026.
9. Sharipova N. Providing quality services to clients is the main criterion of the bank's strategy // Procedia of Theoretical and Applied Sciences. – 2023.